

Pukinsarvi – sarvitrumpetti ja sarviklarinetti (lastu-/kielisarvi)

Historia, rakenne ja soittaminen

Norjassa pukinsarvi on ollut yleisnimi kansanomaisille puhallinsoittimille, jotka on valmistettu kotieläinten sarvista. Maan kansanperinteessä esiintyy myös nimityksiä *prillaus*-, *töötti*-, *sävel- ja soittosarvi*. Norjassa sarvia on todennäköisesti käytetty jo kivikaudella pelotus- ja merkinantovälineinä.

Norjassa käytetään kahdenlaisia pukinsarvia:

- **Sarvitrumpetti**, jossa puhalluspää asetetaan huulia vasten ja ääni syntyy huulten värähdellessä vastakkain.
- **Sarviklarinetti**, jossa puhalluspäähän kiinnitetty, usein katajasta tehty puulastu värähtelee putken aukkoa vasten.

Sarviklarinetti on ollut yleisin Norjan keskialueilla (Trøndelag, Gudbrandsdalen), kun taas sarvitrumpetti on ollut tavallisempi etelämpänä (Hallingdal, Numedal, Telemark, Hordaland, Sogn og Fjordane).

Historiallisissa kokoelmissa ja lähteissä esiintyy kaikenlaisia sarvia; vanhimmista, 2–3 reikäisistä, 6–7 reikäisiin. Sarviklarineteissa on yleensä enemmän sormiaukkoja kuin -trumpeteissa. Nykyisin tyypillisessä sarvitrumpetissa on viisi sormiaukkoa ja -klarinetissa 7–8. Molemmat viritetään luonnolliseen molliin.

Pukinsarvi on pääasiassa soolosoitin, joka on liittynyt paimentamiseen, vuoristolaitumiin ja merkinantoon. Pukinsarvilla on soitettu enimmäkseen lyhyitä yksinkertaisia melodioita ja huutolauluja, mutta myös laulettua aineistoa ja tanssimusiikkia, kuten kehtolauluja, virsiä, *polska*-tansseja ja *halling*-sävelmiä.

Kuva 1. Sarviklarinetin lehdykän kiinnitys

Kuva 2. Sarvitrumpetti

Kuva 3. Sarviklarinetti

Sarvitrumpetin rakentaminen

1. Sarven käsittely

Poista sarven sisus, tohlo, keittämällä sarvea 1–2 tuntia, mieluiten ulkona. Kerralla kannattaa valmistella isompi määrä sarvia varastoon, jos niille on käyttöä. Keittämällä sarven vielä tyhjänä voit helpottaa rasvakalvojen ja epäpuhtauksien poistamista pullonharjalla. Hio ulkopinta halutessasi hiekkapaperilla.

2. Puhalluspää / suukappale

Mittaa sarven sisäontelon pituus (esim. rautalangalla) ja merkitse se sarveen. Katkaise sarvi 2–3 cm merkistä ylöspäin. Poraa 4 mm poranterällä ilmakehää katkaisupinnasta sisäonteloon. Tee puhalluspäähän suukappaleeksi U:n muotoinen kuppi esimerkiksi lyhytteräisellä puukolla tai porakoneeseen kiinnitetyllä kovametalliviilalla.

Kokeile puhaltamalla sarven perusääntä ja sointia. Perusääni määräytyy pääosin sarven pituuden mukaan. Sitä voi tarvittaessa hieman madaltaa suurentamalla ilmakehää (enintään noin 8–10 mm). Jos haluat korkeamman perusäänen, lyhennä sarvea.

3. Sormireiät ja viritys

Tunnustele, miten sarvi asettuu parhaiten käsiin, kun oikea käsi on suunnilleen sarven keskikohdassa. Merkitse sormiaukkojen paikat (neljä reikää yläpuolelle ja yksi peukalo-reikä alapuolelle). Aloita poraamalla reiät 4 mm terällä. Viritä sitten sormiaukot yksitellen, alimmasta alkaen, haluttuihin intervaleihin. Reiän suurentaminen puhallusaukkoon päin ja ohuempi sarven seinämä nostavat sävelkorkeutta.

4. Viimeistely ja ulkonäkö

Tee lopuksi tarvittavat hienosäädöt ja koristeet. On tavallista porata yksi tai kaksi ripustusreikää. Voit myös öljytä sarven kevyesti, esimerkiksi kylmäpuristetulla pellavaöljyllä tai ruokaöljyllä.

Kuva 4. "Tuoreita" pukinsarvia

Muistio laadittiin pohjoismaisen soitinrakentajien seminaarin yhteydessä "Læven og loka – nordisk instrumentbyggarseminar" i Oslo 23–24 oktober 2025, valokuvaaja Karstein Grønnesby. Seminaarin järjestivät Karstein Grønnesby ja Sylvelin Hege Sevilhaug yhteistyössä Norsk lur- og bukkehornlagin kanssa.

Video soitinrakennusseminaarista:

<https://www.youtube.com/shorts/c-WmTTitUIM>

Oslo 11.10.2025

Karstein Grønnesby

Käännös suomeksi: Minna Hokka 17.12.2025